

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ЗА ПРОЦЕСАМИ ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ НА МАШИНОБУДІВНІ ПІДПРИЄМСТВА

© 2014 ПАРТИН Г. О., ЗАДЕРЕЦЬКА Р. І.

УДК 657.6:658.148:621

Партин Г. О., Заdereцька Р. І. Формування системи контролю за процесами залучення коштів на машинобудівні підприємства

Метою дослідження є розкриття сутності та проблем контролю організації й оцінювання ефективності процесів залучення коштів на підприємствах машинобудівного комплексу. Оскільки машинобудівні підприємства є одними з найменш захищених суб'єктів господарювання у вітчизняній економіці, то використання залучених коштів у фінансуванні їх виробничо-господарської діяльності потребує посиленого та ґрунтовного контролю. Тому контроль за операціями із залучення коштів визначено як системно орієнтовану діяльність, яка спрямовується на формування безперервного інформаційного потоку для забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень щодо забезпечення повноцінного фінансування процесів функціонування і розвитку машинобудівного підприємства. Розмежовано контроль за циклами його здійснення з огляду на особливості кожного етапу та на ефективний моніторинг залучення коштів на кожному етапі управління цим процесом. Оскільки отримана в результаті контролю інформація є підґрунтям для аналізування ефективності залучення коштів, виділено основні види показників, які можуть суттєво вплинути в подальшому на загальне управління залученням коштів на машинобудівні підприємства.

Ключові слова: залучення коштів, контроль за процесами залучення коштів, оцінювання ефективності залучення коштів.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 10.

Партин Галина Остапівна – кандидат економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: partyn22@mail.ru

Задерецька Роксолана Іванівна – асистент, кафедра фінансів, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: lanabittersweet@gmail.com

УДК 657.6:658.148:621

UDC 657.6:658.148:621

Партын Г. О., Задерецкая Р. И. Формирование системы контроля процессов привлечения средств на машиностроительные предприятия

Целью исследования является раскрытие сущности и проблем контроля организации и оценки эффективности привлечения средств на предприятиях машиностроительного комплекса. Поскольку машиностроительные предприятия являются одними из наименее защищенных субъектов отечественной экономики, то использование привлеченных средств в финансировании их производственно-хозяйственной деятельности требует усиленного контроля. Поэтому контроль над операциями по привлечению средств определен как системно ориентированная деятельность, которая направляется на формирование непрерывного информационного потока для принятия эффективных управленческих решений по обеспечению полноценного финансирования функционирования и развития машиностроительного предприятия. В статье контроль разграничен на основе циклов его осуществления с учетом особенностей каждого этапа и его влияния на эффективный мониторинг привлечения средств на каждом этапе управления этим процессом. Поскольку полученная в результате контроля информация является основой для анализа эффективности привлечения средств, выделены основные виды показателей, которые могут существенно повлиять в дальнейшем на общее управление привлечением средств на машиностроительные предприятия.

Ключевые слова: привлечение средств, контроль над процессами привлечения средств, оценка эффективности привлечения средств.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Библ.:** 10.

Партын Галина Остаповна – кандидат экономических наук, профессор, профессор кафедры финансов, Национальный университет «Львовская политехника» (ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина)

E-mail: partyn22@mail.ru

Задерецкая Роксолана Ивановна – ассистент, кафедра финансов, Национальный университет «Львовская политехника» (ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина)

E-mail: lanabittersweet@gmail.com

Partyn H. O., Zaderetska R. I. Formation of the Control Systems over Process of Raising Funds for Engineering Enterprises

The aim of this study is the disclosure and control problems of the organization and assessment of the effectiveness of raising funds in the machine-building enterprises. Since the machine-building enterprises are among the most vulnerable subjects of the Russian economy, the use of borrowed funds to finance their production and business activities require intensive monitoring. Therefore, control over the operations to raise funds defined as systemically oriented activity that is directed to the formation of a continuous flow of information to make effective management decisions to ensure the full financing of the operation and development of the machine-building enterprise. The article is delimited on the basis of control cycles for its implementation, taking into account the characteristics of each stage and its impact on effective monitoring of raising funds at every stage of the management of this process. Since the resulting control information is the basis for the analysis of the effectiveness of fundraising highlights, the main types of indicators that can significantly affect in the future for the overall management of fundraising for machine-building enterprises.

Key words: fundraising, control over the process of raising funds, evaluation of the effectiveness of fundraising.

Pic.: 2. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 10.

Partyn Halyna O. – Candidate of Sciences (Economics), Professor, Professor of the Department of Finance, National University «Lviv Polytechnic» (vul. Stepana Bandery, 12, Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: partyn22@mail.ru

Zaderetska Roksolana I. – Assistant, Department of Finance, National University «Lviv Polytechnic» (vul. Stepana Bandery, 12, Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: lanabittersweet@gmail.com

В умовах глобальної конкуренції неможливо досягти стабільного поліпшення показників ефективності національної економіки без забезпечення постійного розвитку тих її секторів, які здатні забезпечити стійкі конкурентні переваги на світовому ринку. Машинобудівний

комплекс належить до числа ключових галузей економіки України і суттєво впливає на вирішення соціальних, економічних і технічних завдань її розвитку. Одним з головних напрямів реалізації політики розвитку галузі машинобудування є подальше реформування виробничо-господарської

діяльності машинобудівних підприємств, спрямоване на прискорення їх адаптації до сучасних ринкових умов. Цього можна досягнути шляхом оптимізації обсягів фінансових і майнових активів підприємств, ефективної реалізації процесів залучення коштів, необхідних для фінансування їхньої діяльності, удосконалення управління коштами, зокрема тими, які підприємства залучають із зовнішнього середовища, посилення контролю за результатами прийнятих рішень щодо розподілу та використання залучених коштів.

Метою статті є розкриття сутності та проблем контролю організації та методики й оцінювання ефективності процесів залучення коштів на підприємства, а також формування системи показників оцінювання ефективності залучення коштів.

Для фінансування своєї діяльності підприємства використовують кошти, які перебувають у їхньому розпорядженні та які сформовані в процесі здійснення їх виробничо-господарської діяльності. За джерелами формування кошти, якими володіє підприємство, поділяють на власні та позикові. Власні кошти акумулюються на підприємстві в момент його створення (як внесок до статутного капіталу), а також у процесі здійснення виробничо-господарської діяльності у формі коштів, отриманих від реалізації продукції; як відсотки і дивіденди; від емісії корпоративних прав. В окремі періоди своєї діяльності, зокрема, у зв'язку із сезонністю виробництва, необхідністю нарощення обсягів виробництва та здійснення інвестицій, а також через порушення розрахункової дисципліни, підприємства вдаються до додаткового залучення коштів. Залучені кошти – це кошти, мобілізовані підприємством із зовнішнього середовища, які на тимчасовій чи постійній основі беруть участь у його виробничо-господарській діяльності і для яких характерними є вартість, а в окремих випадках, – термін обертання та певний механізм повернення. Це дає змогу виділити залучення коштів як окремий управлінський процес, який потребує постійного контролю та нагляду. Необхідність постійного контролю зумовлена високим ризиком операцій із залучення коштів, оскільки прийняття неправильних і неефективних управлінських рішень може спричинити втрату платоспроможності підприємства, зниження його ліквідності, а відтак зумовити формування кризової економічної ситуації [2, 3].

Окремі проблемні питання контролю за процесами залучення коштів розкрито у працях таких науковців, як Терещенко О. О., Гнип Н. О., Ігошина Ю. О., Тарасова Т. М., Луценко С. І. [4 – 8] та інших. Однак необхідність формування системи моніторингу і контролю процесу залучення коштів та їх використання з метою підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності та покращення економічного потенціалу підприємства зумовляє потребу у подальшому ґрунтовному дослідженні зазначеної вище проблеми.

Орієнтація на функціональну спрямованість контролю та визначення залучення коштів як окремого управлінського процесу дає змогу визначити контроль за операціями із залучення коштів як системно орієнтовану діяльність, спрямовану на формування безперервного інформаційного потоку для забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень щодо забезпечення повноцінного фінансування процесів функціонування і розвитку підприємства. Система контролю за операціями із залучення коштів має включати основні елементи, представлені на рис. 1.

Зауважимо, що завдання, які поставлені перед системою контролю за залученням коштів, можуть коригуватись відповідно до стратегічних і поточних планів підприємства стосовно залучення коштів.

Контроль операцій із залучення коштів необхідний для перевірки ефективності їх використання. Чітко налагоджена система контролю дасть змогу значно зменшити ризик помилок, а відтак і обсяги очікуваних втрат підприємства. Крім того, належна система контролю забезпечить ефективне використання ресурсів та економічного потенціалу підприємства, сприятиме своєчасній адаптації підприємства до змін у зовнішньому і внутрішньому середовищі.

Ефективність управлінських рішень щодо залучення коштів залежить від своєчасності здійснення коригуючого впливу відповідного центру управління в разі зміни умов реалізації рішень. Тому завданням центрів відповідальності за залученням коштів є організація надійного зворотного зв'язку. Зворотній зв'язок між запланованою програмою дій щодо залучення коштів і реалізацією прийнятого рішення здійснюється за допомогою контролю. Виявлені за допомогою контролю відхилення дають можливість вносити відповідні корективи, перетворюючи контроль у неперервний процес.

Формування системи контролю за операціями із залучення коштів на підприємстві має ґрунтуватись на визначенні послідовності етапів побудови та практичної організації такої системи. Послідовність етапів побудови системи контролю за операціями із залучення коштів визначається необхідністю здійснення моніторингу та контролювання результатів залучення коштів. Етапи побудови системи контролю за операціями залучення коштів на підприємство представлено в табл. 1.

Побудова системи ефективного контролю за процесами залучення коштів передбачає необхідність чіткого розмежування етапів контролю. Зокрема, перш за все слід визначити об'єкти як основні обмежуючі критерії для контролю. За допомогою об'єктів формують систему пріоритетів, якими має керуватись контроль процесів мобілізації, надходження, розміщення та повернення залучених коштів. Дотримання встановлених пріоритетів дасть змогу підприємству зберегти на належному рівні платоспроможність та ліквідність, уникнути понаднормових витрат і втрат під час залучення коштів [9, 10]. Розмежування здійснення контролю за циклами спрямоване на ефективний моніторинг залучення коштів на кожному етапі управління цим процесом. Цикли контролю здійснюються послідовно і передбачають здійснення:

- ✦ попереднього контролю;
- ✦ поточного контролю;
- ✦ підсумкового контролю.

Кожен із цих видів контролю забезпечує нагляд і коригування дій у процесі залучення коштів відповідно до часу мобілізації та перебування ресурсів у обігу (табл. 2). Попередній контроль передбачає виділення чинників, які впливають на зростання ризиків, і запобігання їх настанню чи формування кризових ситуацій. Діагностика з використанням результатів такого контролю дає можливість передбачити тенденції виникнення ризиків і розвитку кризових явищ, а також формує ефективне підґрунтя для швидкого реагування на зміну внутрішнього та зовнішнього середовища, а відтак, сприяє уникненню втрат. Попередній контроль має на меті коригування стратегії управління залученням кош-

Рис. 1. Елементи системи контролю за операціями із залучення коштів на підприємство

Таблиця 1

Етапи побудови системи контролю за операціями із залучення коштів на підприємстві

Основні етапи	Характеристика етапів
Окреслення об'єктів контролю за операціями із залучення коштів	Визначення термінів, обсягів, вартості залучення коштів, окреслення базових контрольних показників
Формування системи пріоритетів при проведенні контрольних заходів	Визначення: <ul style="list-style-type: none"> граничного обсягу залучення коштів; граничного рівня витрат і втрат при залученні коштів; гранично допустимих рівнів ризиків, які можуть виникати в процесі залучення коштів; термінів надходження, сплати відсотків і дивідендів і повернення залучених коштів тощо
Визначення циклів контролю	Здійснення: <ul style="list-style-type: none"> попереднього контролю; поточного контролю; підсумкового контролю
Систематизація показників, що підлягають контролю	Показники, що характеризують: <ul style="list-style-type: none"> стратегічні потреби; показники поточних планів і кошторисів; показники бюджетів; показники вартості, платоспроможності, ліквідності, рентабельності та ринкової вартості, доданої економічної цінності підприємства; специфічні показники
Визначення суб'єктів системи контролю	<ul style="list-style-type: none"> Установлення центрів фінансової відповідальності; розмежування їх відповідальності та повноважень; розмежування контрольних періодів; визначення основних звітних форм

тів згідно з виявленими особливостями базових періодів і характерними рисами та тенденціями розвитку зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності підприємства.

Поточний контроль забезпечує дотримання чітко виконання завдань та досягнення мети, які закладені у стратегії залучення коштів, послідовного виконання дій, згідно з обраними варіантами мобілізації ресурсів. У процесі поточного контролю проводять моніторинг дестабілізуючих чинників, пов'язаних із залученням коштів, формують та аналізують інформацію щодо ефективності процесів залучення коштів та їх використання на підприємстві. У разі виявлення відхилень фактичних результатів від запланованих необхідно поводити відповідні коригування.

За результатами підсумкового контролю (пост-контролю) процесів залучення коштів можна виявити основні «слабкі місця» у стратегії залучення коштів та у способах її реалізації, а відтак – розробити заходи для їх вдосконалення в майбутньому.

Слід акцентувати, що контроль тісно пов'язаний із аналізом, оскільки інформація, отримана в процесі аналізування, є основою для реалізації управління на підприємстві. Взаємозв'язок контролю та аналізу в процесі залучення коштів важливий з позиції оцінювання інформації про результати виконання управлінських рішень. Інформація, яку отримують під час контролювання залучення коштів, є основою для аналізу та оцінювання ефективності всіх складових процесу управління залученням коштів.

Виявлені відхилення аналітичних даних на основі проведеного контролю дають можливість вносити відповідні корективи в подальше планування та реалізацію процесу залучення коштів, перетворюючи контроль у неперервний процес.

Ефективність контролю процесів залучення коштів залежить від якості роботи відповідних центрів відповідальності, діяльність яких пов'язана із залученням на підприємство коштів. Для оцінювання роботи таких центрів можна використовувати такі показники: витрати, пов'язані із залученням коштів; зміни значень доданої економічної вартості; зміна структури капіталу підприємства; зміна вартості капіталу порівняно з минулими періодами; відхилення фактичних показників обсягів і термінів залучення коштів від запланованих; обсяги втрат у разі настання ризиків [4].

Необхідно, щоб зазначені показники були порівнюваними в часі та за встановленими обмеженнями, що дозволить відстежити динаміку та порівняти досягнуті результати різних структурних підрозділів підприємства.

Основою складовою системи контролю за процесами залучення коштів на підприємство має бути виявлення і аналіз значень фактично отриманих результатів від запланованих (бюджетних).

Управління за відхиленнями – це метод управління, за якого увагу зосереджують тільки на суттєвих відхиленнях та ігнорують відхилення, які є несуттєвими (рис. 2).

Таблиця 2

Особливості попереднього, поточного та підсумкового контролю процесу залучення коштів на підприємство

Об'єкт контролю	Попередній контроль	Поточний контроль	Підсумковий контроль
	Зовнішнє і внутрішнє середовище	Внутрішнє середовище підприємства	Зовнішнє та внутрішнє середовище підприємства
Мета контролю	Підтримка потенціалу залучення коштів і підвищення ринкової вартості підприємства у довгостроковому періоді за допустимого рівня ризику	Підтримка ефективності процесів залучення і використання коштів задля забезпечення належного рівня платоспроможності підприємства в поточному періоді, мінімізація ризиків і витрат при залученні коштів та підвищення прибутковості	Виявлення внутрішніх і зовнішніх причин виникнення відхилень та збоїв у процесі залучення коштів
Завдання контролю	1. Контроль основних індикаторів відповідно до встановлення стратегічної мети	1. Контроль тактичних показників відповідно до завдань залучення коштів	1. Визначення причин відхилення фактичних значень підсумкових показників залучення коштів від планових
		2. Контроль процесу поточного бюджетування залучення коштів	2. Моніторинг зміни значень кількісних та якісних показників залучення коштів і подальше їх коригування відповідно до виявлених проблем
	2. Контроль процесів стратегічного планування залучення коштів	3. Порівняння планових і фактичних показників залучення коштів	3. Порівняння зміни значення результуючих показників залучення коштів на підприємство зі значеннями аналогічних показників за попередні періоди
	3. Контроль ефективності стратегічного управління залученням коштів	4. Визначення вузьких місць у процесі оперативного управління залученням коштів 5. Забезпечення безперебійного функціонування системи інформаційного забезпечення поточного управління залучення коштів	4. Аналіз та коригування об'єктів контролю 5. Визначення недоліків у стратегії залучення коштів на основі виявлених неточностей та відхилень

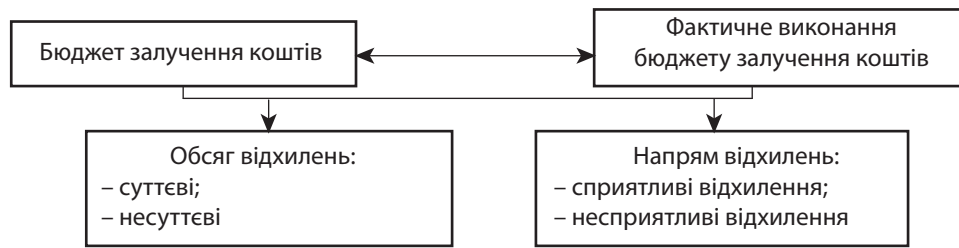

Рис. 2. Види відхилень в процесі контролю за операціями із залучення коштів на підприємстві

Однак процес контролю за залученням коштів не може ґрунтуватись тільки на інформації про виконання бюджету залучення коштів. Оскільки залучення коштів має бути орієнтоване на конкретну стратегічну мету, яку планує досягнути підприємство, для забезпечення повноцінного контролю необхідно застосовувати як якісні, так і кількісні показники ефективності залучення коштів. Якісні показники мають ілюструвати ефективність комунікацій між центрами відповідальності щодо мобілізації та розміщення залучених коштів, тощо. Оцінювання процесів залучення коштів за кількісними показниками має ґрунтуватись на виокремленні узагальнюючих і специфічних показників. Узагальнюючі показники треба використовувати для того, щоб дослідити загальний вплив залучення коштів на досягнення стратегічних планових результатів підприємства. Застосування специфічних показників має забезпечити дослідження результативності кожного етапу та окремих операцій із залучення коштів, а також виявлення неефективних ланок у загальній системі фінансування підприємства.

Побудова системи контролю за залученням коштів на підприємстві дасть змогу підвищити покращити якість організації процесів залучення коштів, проаналізувати ефективність їх здійснення, ідентифікувати відхилення фактичних результатів від запланованих, а також вивити причини їх виникнення та обґрунтувати і реалізувати заходи з їх усунення. Це допоможе уникнути фінансових втрат під час планування та організації процесу залучення коштів і в подальшому максимально ефективно оптимізувати грошові потоки підприємства. Інтеграція системи контролю за залученням коштів також поліпшує взаємодію фінансових центрів відповідальності, якість планування та прогнозування майбутніх обсягів залучення, що дає змогу підприємству зберегти фінансову стійкість та поліпшити ринкові позиції. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Партин Г. О.** Обґрунтування необхідності врахування критерію поверненості при систематизації залучених коштів підприємства / Г. О. Партин, Р. І. Задерецька // Науковий вісник НЛТУ. – 2010. – Вип. 19.10. – С. 134 – 143.
2. **Камінська Т. Г.** Комплексний господарський контроль кругообігу капіталу підприємства / Т. Г. Камінська // Економіка та управління підприємством. – 2013. – № 1. – С. 221 – 225.
3. **Андрушко Р.** Фінансовий контроль як засіб забезпечення економічної безпеки підприємства / Р. Андрушко, О. Лиса, З. Мирончук // Аграрна економіка. – 2012. – Т. 5, № 3-4. – С. 79 – 83.
4. **Терещенко О. О.** Система показників у концепції фінансового контролінгу у сфері бізнесу / О. О. Терещенко, М. В. Стецько // Фінанси України. – 2013. – № 11. – С. 66 – 83.
5. **Гнип Н. О.** Дослідження результатів діяльності в системі планування фінансового потенціалу підприємств / Н. О. Гнип // Бізнес Інформ. – 2013. – № 7. – С. 242 – 246.
6. **Игошина Ю. А.** Система внутрішнього контролю як елемент управленческого учета / Ю. А. Игошина // Вестник НГИЭИ. – 2014. – Выпуск 1(32). – С. 59 – 69.

7. **Тарасова Т. М.** Мониторинг финансового состояния в системе внутреннего контроля предприятия / Т. М. Тарасова // Экономика и менеджмент инновационных технологий. – 2014. – № 4 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ekonomika.snauka.ru/2014/04/4912>

8. **Луценко С. И.** Влияние финансовой гибкости компании на решения, связанные со структурой капитала / С. И. Луценко // Финансовый менеджмент. – 2013. – № 6. – С. 60 – 68.

9. **Великий Ю. В.** Организационные этапы внутреннего аудита на предприятии / Ю. В. Великий, Е. Г. Юрін // Инвестиции: практика та досвід. – 2013. – № 24. – С. 53 – 55.

10. **Гулай І. О.** Підвищення ефективності роботи системи фінансового контролю підприємства шляхом застосування процесу інтеграції / І. О. Гулай // Бізнес Інформ. – 2014. – № 2. – С. 283 – 288.

REFERENCES

Andrushko, R., Lysa, O., and Myronchuk, Z. "Finansovy kontrol yak zasib zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva" [Financial control as a means of economic security]. *Ahrarna ekonomika*, vol. 5, no. 3-4 (2012): 79-83.

Hnypp, N. O. "Doslidzhennia rezultativ diialnosti v systemi planuvannia finansovoho potentsialu pidpriemstva" [Research results of activities in the financial planning business potential]. *Biznes Inform*, no. 7 (2013): 242-246.

Hulai, I. O. "Pidvyschennia efektyvnosti roboty systemy finansovoho kontroliu pidpriemstva shliakhom zastosuvannia protsesu intehratsii" [Improving the effectiveness of the system of financial control by the enterprise application integration process]. *Biznes Inform*, no. 2 (2014): 283-288.

Igoshina, Yu. A. "Sistema vnutrennego kontroliu kak element upravlencheskogo ucheta" [The system of internal control as an element of management accounting]. *Vestnik NGIEI*, no. 1 (32) (2014): 59-69.

Kaminska, T. H. "Kompleksnyi hospodarskyi kontrol kruhobihu kapitalu pidpriemstva" [Comprehensive economic cycle control capital]. *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvom*, no. 1 (2013): 221-225.

Lutsenko, S. I. "Vliianie finansovoy gibkosti kompanii na resheniia, sviazannye so strukturoy kapitala" [Impact of the financial flexibility of the decisions related to capital structure]. *Finansovyy menedzhment*, no. 6 (2013): 60-68.

Partyn, H. O., and Zaderetska, R. I. "Obgruntuvannia neobkhidnosti vrakhuvannia kryteriiu povernenosti pry systematyzatsii zaluchenykh koshtiv pidpriemstva" [Justification of the need to consider when ordering criterion repayment of borrowed funds of the company]. *Naukovyi visnyk NLTU*, no. 19.10 (2010): 134-143.

Tereshchenko, O. O., and Stetsko, M. V. "Systema pokaznykiv u kontseptsii finansovoho kontroliu u sferi biznesu" [Scorecard in the concept of financial controlling in business]. *Finansy Ukrainy*, no. 11 (2013): 66-83.

Tarasova, T. M. "Monitoring finansovogo sostoianii v sisteme vnutrennego kontroliu predpriatii" [Monitoring the financial condition of the system of internal control of the enterprise]. <http://ekonomika.snauka.ru/2014/04/4912>

Velykyi, Yu. V., and Yurin, Ye. H. "Orhanizatsiini etapy vnutrishnyoho audytu na pidpriemstvi" [Organizational stages of internal audit in the enterprise]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 24 (2013): 53-55.